

coze; podoben je res Katonu, ki se je v starosti moral učiti grščine. Rekel nam je tudi kar očitno: „Izprevidel sem, omikan človek mora znati tudi francosko.“ Zadnjič sva govorila pol ure francoski v šoli, vsem v zabavo. Pozneje pa je rekel mojemu gospodarju Výmazalu, s katerim sta dobra znanca, na njegovo vprašanje, kakó se kaj učim: „Sie, solcher Studenten haben

wir wenig am Gymnasium.“ Tako vsaj mi je pravil gospodar, a jaz mu ne verjamem.

Čas je, da sklenem že jedenkrat te vrstice; vem, da mi bode očitni prazne „čenče“, ki Vam jih pišem. Pa oprostite! Pozdrav Vam in materi in vsem domačim

od Vašega

Ivana.

Ob stoletnici Riharjevega rojstva.

(Spisal J. Levičnik.)

Dné 1. sušca t. l. je bilo sto let, kar se je rodil našemu narodu mož, ki je bil preroditelj slovenskega petja. Dné 25. vel. srpana so vzdiali spominsko pločo na njegovo rojstveno hišo.

Sicer je pisalo o delovanju slovečega pokojnika že več peres. Takoj po smrti so govorili o njem vsi naši slovenski časniki ter obžalovali bridko našo izgubo. Leta 1865. je „Koledarček družbe sv. Mohora (str. 33 do 40) prvi objavil obširnejši spis o njem; l. 1888. so popisale „Drobtinice“ (str. 91—118) dokaj obširneje njegovo delovanje, kar je l. 1890. posnel v svoji knjigi „Slovensko petje v preteklih dóbah“ (str. 106 do 130) štajerski nadučitelj Franc Rakuša. Ne bi bilo prav, ko bi naš list prezrl stoletnico tega moža, tem manj, ker se rad spominja še manj pomenljivih. Ob kratkem zato podajemo tukaj bralcem sliko njegovega življenja in delovanja.

Gregor Rihar se je rodil dné 1. sušca leta 1796. v Polhovem Gradcu, kake štiri ure hodá nad Ljubljano. Roditelja sta mu bila vrla zakonska, oče Boštijan in mati Marija. Imetja nista imela. Oče je izdeloval kot samouk raznotero godbeno orodje, ki se pa le redko rabi; torej ni dajalo obilnega zaslužka. Vendar je jako dobro oskrboval in vzgajal osmero svojih otrok. Jože, najstarejši sin, je služboval mnogo let kot cerkvenik pri sv. Petru v Ljubljani. Njegov sinek Gregorček, stričnik našega Gregorja, je bil jako nadarjen orgljavaec in že v otročjih letih nekako odločen, da postane kdaj naslednik svojega slovečega gospoda strica na šenklaškem

koru; tudi je že nekatere lepe napeve dal v javnost. Žal, da ga je nemila smrt pokosila v cvetju njegovih let dné 21. rožnika l. 1868. v dvaindvajsetem letu njegove dóbe. — Drugi sin Janez, krepke, orjaške postave, je bil mnogo let grenadir, potem poznat listar ali pismonoša v Trstu. — Jakop, sloveč basist, nadarjen mladenič, je bil domači učitelj na cesarskem dvoru na Dunaju ter je študiral pravoslovje na tamošnjem vseučilišču; umrl je jako mlad. — Jerica (rojena dné 28. svečana l. 1814.) je bila mnoga leta neprekosljiva pevka šenklaškega kora; jednake s tako čistim in polnim glasom ni in ne bo kmalu imela ljubljanska katedrala. O večjih cerkvenih slavnostih je bilo mnogokrat na koru vse polno gosposko opravljenega pevstva, moškega in ženskega; ona pa je stala med njimi z domačo belo pečo na glavi. Umrla je dné 14. sušca l. 1889. v Ljubljani. — Nežika je bila tudi več let spretna pevka

Gregor Rihar.

pograjska¹⁾. Anton pa, najmlajši sin, je bil naslednik Boštijanov v domačem posestvu ter poddedoval po svojem očetu tudi umetnost izdelovanja godbenega orodja. Imel je več sinov, za katere je skrbel neutrudljivo in katerim vsem je pomogel do častnega stanú.

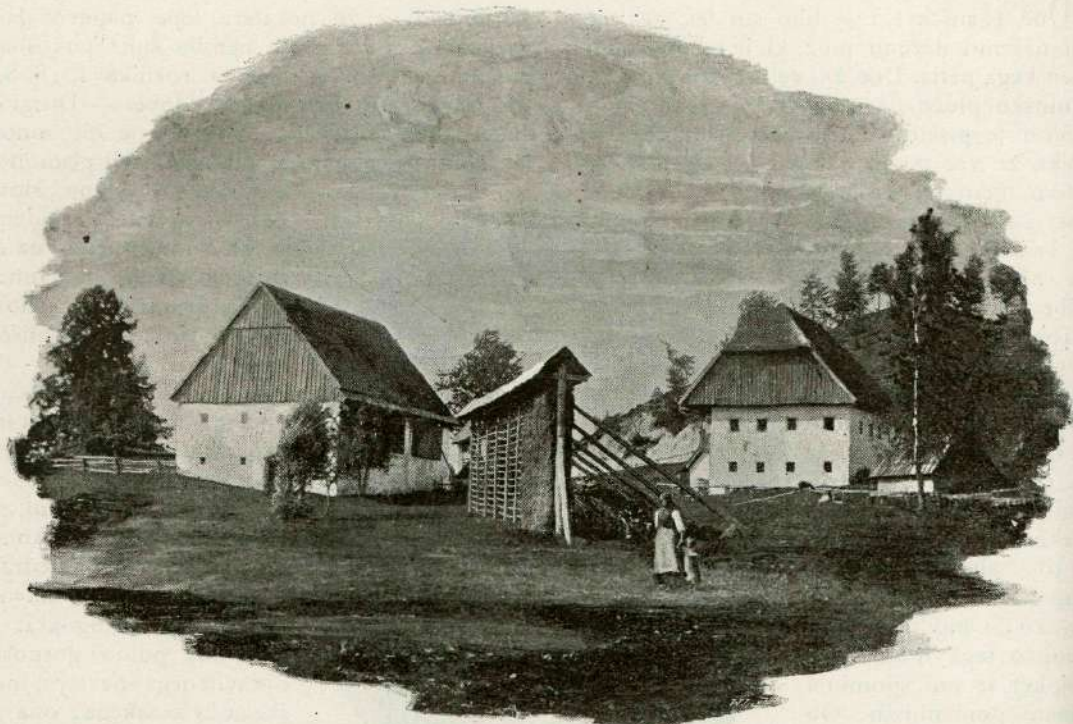
Konec minulega stoletja so zaradi grozne francoske prekucije mnogi duhovniki in neduhovniki zapustili francosko domovino in bežali v ptujino. Med njimi je bil tudi bivši jezuit p. Robert, ki je našel zavetje v grajščini

¹⁾ Narodno izgovarjanje nam. „polhovgrajska“.

pograjski pri grofovski rodbini Blagajevi, kjer je živel kot grajski duhovnik. P. Robert je bil muzikalno nadarjen, in ker v Polhovem Gradcu v cerkvi niso še imeli orgel, jel je župljane nagovarjati, naj si jih omislijo; organista pa jim hoče on sam izučiti. V to si je odbral Boštijanovega 12 let starega dečka Gregorja. Dotlej je pa Gregorček opravljal pastirjevo službo pri nekih sorodnikih. Izprva mu je šlo — kakor mi je slavni pokojnik večkrat sam pravil — trdo, jako trdo. Učitelj je bil jako nervozen, nepotrpežljiv in tako oster, da si révišče skoro ni upalo do glasovirja. Vendar se je mladi Gregor kmalu naučil toliko, da je, skoro še

otrok, postal pograjski organist. Bil je takrat še tako majhne postave, da sedé pri orglah ni dosegal z nogami podnožnikov; kadar jih je pa hotel ali moral rabiti, vstal je in stopal po dotičnih tipkah. Skladateljski talent se mu je že takrat jel vzbujati; pri pesmih in medigrah je rad pregibal akorde, kar igranje nekako zagostí in dela melodijozno. Zato so ga župljani radi imeli in hvalili. Tudi ubiranja (uglaševanja) glasovirja in popravljanja orgel se je polotil še kot deček doma. Vsako tako in jednako delo mu je šlo srečno izpod rok.

Mlademu Gregorju so hitela leta naprej; bil je star devetnajst let, in za njegovo nadar-

Kmetiško domovanje Zalogom. (Ilustracija k str. 603.)

Dr. F. Lampeta rojstveni dom. Sestra svinčena.

jenost ni kazalo, da bi bil ostal vedno pograjski organist. Skrbni oče Boštjan ga je poslal, dasi za učenje že malo prestarega, vendar-le v Ljubljano v šolo. Ker mož ni bil imovit, moral si je Gregor po večjem sam skrbeti za vsakdanjo hrano. Marsikak goldinar si je prislužil s tem, da je hodil po hišah uglaševat glasovirje. Ostal je pa poleg tega, da je bil ljubljanski dijak, tudi še vedno pograjski organist. Vsako saboto in predpraznik popoldan po šoli je premeril štiri ure dolgo pot od Ljubljane v Polhov Gradec, kjer je naslednji dan opravljal svojo službo; po večernicah ali ponedeljsko jutro se je pa napotil zgodaj zopet v Ljubljano v šolo.

Da bi se še bolje izuril v glasbi, hodil je Rihar tje, kjer je bilo kaj lepega slišati v

tej stroki, zlasti pa po ljubljanskih cerkvenih korih. Celo glediške opere so ga močno vlekale nase, tudi še o času, ko sem bil jaz njegov učenec. To je bila nekaka duševna hrana za njegove pevske ideje. Želel pa je posebno že dalje časa seznaniti se s tedanjim postarnim, a jako spretnim stolnim organistom Hellerjem, ki je bil tudi skladatelj. Ta želja se mu je naposled tudi izpolnila. Zahajal je Rihar najrajši na šenklavški pevski kor. Tiščal je do organista ter mu gledal v note in na prste. To je postalo postarnemu možu nekako že odveč. Iz pogovora, ki se je zaradi tega med njima na koro začel, pozvedel je pa Heller, da je Rihar orglanja že nekoliko več. Bilo je to med neko peto sv. mašo. Tedaj je Heller odstopil Riharju

sedež pri orglah, in ko je ta krepko posegel po tipkah, vzel je Heller klobuk in palico v roke ter odšel raz kor. Šel pa ni iz cerkve, ampak pod korom je poslušal; konec sv. maše pa se je povrnil k Riharju in sklenjena je bila v cerkvi vez prijateljstva med Hellerjem in Riharjem. S tem dnevom je zasijala Riharju zora nove dóbe, položen pa je bil tudi temelj njegovemu prihodnjemu delovanju. Po dogovoru je Heller Riharja poučeval v nauku o harmoniji, ta pa je prevzel kmalu vse orglanje pri jutranji božji službi v stolni cerkvi. Pograjsko službovanje je moral torej opustiti. Presukale so se zanj razmere ravno nasprotno, kakor so bile poprej. Poprej je hodil iz Ljubljane v Polhov Gradec orglat; odslej je pa o počitnicah prihajal o nedeljah in praznikih v Ljubljano opravljat orglavski posel. O priliki se je tudi še doma vsedel k orglam, pa po mislih in rabsodbi Pograjcev mu orgle sedaj niso več pele tako veselo kakor nekdanj. Sevé: umetnega igranja njegovega niso znali ceniti. Otresali so glave ter ga pomilovali, češ: „Ti presneti fant, sedaj pa ne zna nič več tako orglati, kakor nekdanj. Škoda zanj — vse bo pozabil.“ Ko je bil Rihar v osmi latinski šoli (l. 1825.), umrl je Heller, in sedaj je on prevzel popolno službo

stolnega organista. Preselil se je tudi v pritličje semeniškega poslopja v one prostore, kjer je imel šenklavški „regens chori“ svoje stanovanje.

Po dovršeni osmi šoli se je moral Rihar odločiti za svoj prihodnji poklic. Riharju je bila odprta široka pot do posvetne sreče. Odločil se je za duhovski stan, v katerem je hotel služiti Bogu in cerkvi z vsemi močmi. Bogoslovja se je učil kot „externist“, da je lahko opravljal svojo orglavsko službo, in da svojih tovarišev bogoslovcev ni motil.¹⁾

Dné 29. vel. srpana l. 1829. je bil Gregor Rihar s svojimi bogoslovskimi součenci posvečen v mašnika. Novo mašo je pel Rihar v ljubljanski stolni cerkvi. Ob taistem času je umrl stolni zakristan Matija Mauser; knezoškof Ant. Alojzij Wolf je postavil na njegovo mesto Riharja, ki je zjedinjeni mesti organista in zakristana opravljal zvesto in natančno do konca svojega življenja. (Dalje.)

¹⁾ V šematizmu za l. 1826. pogrešamo še njegovega imena (gotovo po kaki pomoti). Pač pa ga kaže šematizem l. 1827. kot externista II. leta. To leto je imel v duhovščini sedemindvajset, zunaj nje pa osem součencev; l. 1828. so bili poleg Riharja še trije externisti, v alumnatu pa jedenintrideset bogoslovcev; l. 1829. je bil on jedini externist, vsi ostali součenci, njih trideset, pa internisti.

Črtice iz zgodovine lepih umetnostij.

(Spisal dr. Anton Medved.)

(Dalje.)

Canova je bil sedaj na lestvi, po kateri hite duševni orjaki v višavo. Rim, ki je že tolikoerim možem pomogel do svetovne slave, bil je tudi za Canovo neizmernega pomena. Marljivost, ki ga je dičila že v Benetkah, ostala je njegova neločljiva spremljevalka tudi v večnem mestu. Z nepopisno vnemo je jel proučevati umetniške orjake vseh časov, krščanske in poganske. Lepoto je zbiral tu in tam, dobro mu je bila došla, kjer koli jo je našel, ker je bil prepričan, da so jo jednako krščanski in poganski umetniki sprejeli od božjega bitja. Πάντων γὰρ αἴτιος τῶν καλῶν ὁ Θεός, vsega lepega izvor je Bog, pravi Klement Aleksandrijski.

Kakor drugodi med izobraženimi narodi, tako je bil tudi v Rimu v onem času, ko je tje prišel Canova, nekak preobrat, akoravno ne tak, kakor v Parizu. 1758. l. sezidal je veleučeni kardinal Aleks. Albani krasno vilo Albani, katero je on sam, odličen starinoslovec, napolnil z najslavnejšimi spomeniki iz grško-rimske dóbe. Winckelmann, njegov knjižničar, mu je pri tem neumorno pomagal. „Leukothea“ in

„Bacchos“, najlepši grobni spomenik Grkov, takozvana kazen „Lynkeva“, „Antinous“, kakor sodijo, najlepši doprski kip iz rimsko-carske dóbe — ta in še skoraj neštevilna vrsta drugih del bila so izbrana v ta sloveči muzej. Kmalu potem je nastal najbogatejši muzej za starinoslovje v Vatikanu, „Museo Pio-Clementino“ imenovan, kjer so mnogobrojna dela grške dóbe očarovala občudovalce starodavne umetnosti. „Laokoon“, „Apollo“ belvederski, Praksitelov „Eros“ i. dr. so bili neprecenljivi zakladi te zbirke. Navdušenje je bilo neizmerno. Winckelmannove ideje je dejansko proizvajal izvrstni slikar Rafael Mengs (1728—1779) in istotako Angelika Kauffmann (1741—1807). V ta grško-rimski tok je dospel torej tudi Canova.

Umevno, da so bili tudi na njem poznati sledovi mogočno prodirajočega mišljenja. Prvo njegovo ondotno delo je „Theseus“ v boju s Centavri, v podobi svoje orjaške, nepremagljive moči. Na umotvoru se takoj pozna, da je na Canovo uplivala grška umetnost. Nahaja se sedaj na cesarskem dvoru na Dunaju, kjer uživa zaslužen priznanje. V enakem duhu, v grškem

„Zase tudi nič ne zahtevam po smrti; kar užijem na svetu, to imam.“

Tudi sosedge so prigovarjali Čerinu, toda gospodar se jim je samo posmehoval. Saj po smrti človek ničesar ne potrebuje, ničesar ne čuti in ne zahteva. Kdor hoče komu koristiti, stori naj to živemu, a ne mrtvemu.

Čerin torej ni pomišljal na spominik, saj tudi ni imel časa, očetovo imetje se je pa dan za dnevom bolj krčilo. Zabredel je v dolgove ter se pogrezal vedno globlje. Vso krivdo je potem očital ženi: da ni imela dote, ne skrbela za gospodarstvo in da je slabo računila. Sam — kakor je dejal — je pil od jeze, in tako so si upniki kmalu podajali duri. Posestvo je prišlo na boben. Čerin se je preselil k ptujim ljudem in zapravljaj, kar mu je bilo še ostalo. V krčmi je sedel dan za dnevom. Sedaj je moral vse sproti plačevati — z zadnjimi bankovci. Žena mu je ušla, delati ni hotel — gostil in plačeval je pa za vsakega v krčmi. Bil je vesel, kakor bi imel milijon imetja, krčmar mu je pa točil za zadnji goldinar.

Nekoč se je vesela družba bavila dolgo — do pozne noči. Čerin ostavi smejoč se in veselo pojoč krčmo; nocoj je zapravil imetje do zadnjega beliča.

Napoti se proti svojemu bivališču ves vinjen. Z razgrajanjem je budil mirne ljudi. Mesec je svetil jasno, bilo je kakor po dnevu. Čerin pride opotekajoč se mimo cerkve in grobišča. Še nikoli ga ni bilo strah, o mrtvih je govoril le posmešno, toda nocoj ga nekako strese mrz, ko zavije mimo cerkve. Odkril se je pred vrati in hotel bežati, toda ni mogel, noge ga niso držale.

Bilo je po zimi in snega je bilo dosti, da se je Čerinu kar pogrezala noga. Pred grobiščem pa se mu vdere v jarek, da v njem obtiči. Ni mogel dalje. Trudil se je na vse kriplje, toda vse zaman — obtičal je v snegu.

Ozrl se je na grobišče v mesečnem svitu; mesečni sój je čarobno obseval pozlačene križe

in kamenene spominike. Na nekaterih gomilah so stale sohe svetnikov, in Čerinu se je zdelo, da se oživljajo, stezajo roke in kimajo z glavami, in da se gibljejo celó križi, po grobéh pa sedé pokojniki v belih rjuhah.

Čerinu je prihajalo čudno, vinjenost ga je opuščala, tresel se je po vsem životu. Prikazni, katere si je slikal v svoji nezavesti, vstale so, ko se je vzdramil.

V tem hipu nehoté ugleda Čerinovo oko očetov grob. Dobro je spoznalo gomilo, nako-pičeno s snegom. Po obeh straneh so stali lepi spominiki, samo očetov grob je bil prazen in brez — spominika.

Na grobu — zdelo se je Čerinu — sedi oče v beli rjuhi. Košata breza kima, a Čerin misli, da oče svareč preti svojemu sinu.

Sedaj stoprav se Čerin spomni svoje obljuje, spomni se očetovih opominov in kako slabo je poslušal svete njegove. Dolžnost njegova je bila, očetu postaviti spominik, a zapravil je vse; ni bil vrl naslednik očetu v gospodarstvu, ampak je bil in je zapravljivec.

Od strahú se vzbudi Čerinu vest. Spoznal je, kako hudo je grešil. Ob jednom tudi sklene, da se poboljša. Čerin milo poprosi očeta, naj potrpi, saj mu postavi dostojen spominik. Mrzli sever zmaje brezo, in Čerinu se je zdelo, kakor bi oče kimal z glavó.

Napnè vse moči in skobaca iz snega zopet na pot ter odhiti domov.

Zjutraj je takoj poiskal dela in tudi dobil. Ljudje so se kar čudili, kako marljiv je bil odslej; v krčmo ni ga bilo več. Žena se je naposled priselila in Čerin jo je vadil rednosti. Varčeval je skrbno ter deval na stran krajcar za krajcarjem vso zimo.

Spomladi je stal na grobu starega Čerina ne sicer dragocen toda dostojen spominik. Na gomili so cvetle dične cvetke, ograjo je pa sam izgotovil. Večkrat tu stoji in moli, ter se spominja tiste zimske mesečne noči, ko se je premenil in prerodil.

Ob stoletnici Riharjevega rojstva.

(Spisal J. Levičnik.)

(Dalje.)

Riharja popisovati kot organista ni lahka stvar; njegovo sviranje na orglah bi se moralo le slišati. „Preludirati“ je znal neizrečeno umetno, ne morda iz not, ampak komponiral je kar sproti. Dejal mi je ob neki priliki, da bi mogel prebirati orgle pol ure, ali tudi celo

uro, ne da bi ponavljal istih akordov. Četudi je v tem nekoliko hiperbole, vendar nam kaže njegovo bogato znanje in nenavadno spretnost. Videti ga je bilo pri igranju popolnoma zamišljenega, kakor bi njegova duša živela v samih glasovih. Igranje njegovo pa se je rav-

nalo po času cerkvenega leta. Izvabljal je torej orglam včasih vesele, včasih žalne, počasne glasove. Semtertje pa je figuralno njegovo igranje kazalo muzika-veščaka, ki mu ga ni bilo para. Ob takih prilikah bi mu bilo želeti kar par oktav več na manualu, da bi razvil bogastvo svojih glasbenih idej. „Fug“ njegovih ni ovirala tudi ne njegova bolezen: poznejša leta mu je namreč protin močno pohabil prste. Iskal je pomoči v laških in krapinskih toplicah, žal, da brezuspešno. Sploh se sme trditi, da so Riharja-organista cenili največji glasbeni veljaki. Neki v muziki jako zveden c. kr. okrajni predstavnik z dežele mi je nekoč dejal: „Rad bi kmalu zopet šel v Ljubljano, da bi še jedenkrat Riharja slišal orglati.“

Učitelj je bil Rihar jako natančen. Zato mu je pa včasih nekoliko kri vskipela, kar je bilo čisto naravno; a mnogokrat se to ni zgodilo, kar lahko spričujejo oni, ki so ga poznali. Tudi se je hitro pomiril in bil zopet dober in prijazen.

O glasbi in njenem bistvu je dejal Rihar, da v obče ni drugega kakor preminjevanje nesoglasnih s soglasnimi akordi.¹⁾ Zato mi pa ni pokladal nikdar stavljenih preambulacij na polico, ampak v vseh trdih (*dur*) in mehkih (*mol*) vrstah je poučeval, kako se izvajajo ali sestavljajo nesoglasni akordi, in kako se imajo prevajati v soglasne. Zatrjeval mi je: Če se bom po teh navodilih sam dalje izobraževal, bo mi s časom na klavijaturi vse tako znano, ali kakor pravimo: domače, da skoro ne bom mogel napačno prijeti za orgle.

Posluj je imel Rihar neizrekljivo tanek. To se je razodevalo pri njem že kot otroku, ko je še učenec P. Roberta v Polhovem Gradcu kar sam ubral slabodoneči grajski glasovir. To mu je služilo pozneje dobro pri popravah v Ljubljani. Omenjam naj ob tej priliki še jako odlične naloge, da je za sloveči koncert, ki se je zvrševal ob času vladarskega kongresa v Ljubljani, on, čeprav takrat dijak, uglaševal potrebne glasovirje. Pravil mi je sam, da, če sliši kje svirati na glasovir ali doneti v kateri cerkvi orgle, prav natanko vé in loči, v kateri glavni vrsti se igra. Zatrjeval mi je celó, da, kadar slučajno mašuje med šolsko sv. mašo, vidi v duhu vsako tipko, katere se organist in učitelj Stetin z rokami dotakne na orglah.

Omenim naj še neko posebnost, kako mi je Rihar razne glasovne vrste primerjal z barvami. Glas *c* mu je bil snežno bele barve. *b* glasove mislil si je višnjeve. Od blede-višnjevega *f*-*dur*-a so se mu v glavi ali domišljiji preminjali po

¹⁾ Eine Abwechselung der dissonirenden mit den konsonirenden Akkorden.

zaporednem številu *b* ev tje do temno-višnjeve stopinje (*des-dur*). — *#* glasove je primerjal rdeči barvi. *G*-*dur* mu je bil blede-rdeč, in naslednji so mu bili vedno bolj v zagorelih barvah tje do *fis-dur*-a. Najlepšo, najživejšo in najgorečnejšo barvo je pripisoval glasu *a-dur*-u (s tremi *#*). Ta mu je bil med vsemi največičastnejši, in ne vem, ali je to le moja domišljija, ali pa sem se navzel Riharjevega mnenja: tudi na moja ušesa doné napevi, postavljeni v tej vrsti, najprijetnejše, in tudi za orgle se mi zdi, ako se v tej vrsti igra z vsemi premeni, da tedaj pojó vseleje. Seveda vsak sodi po svojem vkusu.

Slovensko petje nekdanjih in tudi naših časov je opisal l. 1890. Franc Rakuša v knjigi: *Slovensko petje v preteklih dóbah*. Naj o tem še jaz kaj malega izpregovorim. — Da je slovenski rod od nekdanj rad pel v cerkvi in zunaj cerkve, je sploh znano. A za napeve ni nekdanj šlo tako lahko, kakor sedaj, ko skladatelji vsako novost lahko dadó v natesek. Prepisovali so si torej organisti in pevci razne skladbe drug od drugega, komponirali pa mnogokrat po svoji zmožnosti tudi kar sami za razne potrebe in okoliščine.¹⁾

Menda najstarejše tiskane slovenske napeve sem videl v knjigi, ki ima naslov: *Catholish Keršanskega Vuka Peissme*, spisal Ahac Steržinar. Obsega zlasti mnogo misijonskih pesmij z napevi vred.²⁾ Kdaj je bila ta knjiga natisnjena, ne vem.

L. 1800. je izšla v Ljubljani pesemska knjiga z naslovom: *Osem in šestdeset sveteh pesem, katere so na prošnje in poželenje več brunnih duš skerbno skup zbrane, poboljšane in pomnožene. K večji časti Božji, temu bližnjemu pak k duhovnemu troštu in podučanju na svitlo dane*. V predgovoru je sicer na strani 7 omenjeno, „da so na koncu nekaterih bukev viže teh pesem postavljene, da bi tisti, kateri se na vižne čerke ali note zastopijo, drugim te pesme po njih pravi viži naprej peli, dokler se njih ne naučé.“ Imam dva natiska te pesemske knjige,

¹⁾ Mimogredé naj tu omenjam, da so na večjih župnijah, zlasti po Dolenjskem, n. pr. v Smarjji, Št. Vidu pri Stičini, Ribnici, Trebnjem, Št. Rupertu, Št. Jerneju, Leskovcu itd., pa tudi nekje po Notranjskem imeli nekdanj organisti bajé dobre plače, zato je pa ljudstvo tudi marsikaj od njih zahtevalo. Rajni orglarski mojster Peter Rojč iz Podbrezij, ki je v mladostnih letih veliko hodil uglaševat in popravljat orgle po raznih krajih, pravil mi je, da so bili nekateri izmed starih organistov res jako spretni. Nekateri izmed njih so bili pač tudi pesniško nadarjeni. Spominjam se, da mi je nekdo v Ljubljani pravil v otročjih letih o nekdanjem dolenjskem organistu, ki je med pridigo sledil tvarini gospoda govornika, sproti sestavljal iz pridige pesem, potem pa jo takoj tudi zapel.

²⁾ Deset ali jednajst teh pesem je gospod Janez Tavčar, župnik v I.ešah, zaradi njih lepih napevov popravil, kar je bajé dalo imenovanemu gospodu dovolj truda.

a žal, da ni pri nobeni na koncu omenjenih not (sekiric). V našem kraju je še nekaj starejših ljudij, ki znajo peti nekatere teh pesmij; nekaj se jih še v cerkvi poje. — Pozneje (leta 1829.) je izdal Luka Dolinar, župnik na Jančem: *Pesme v nedelje celega leta*, katerim so sledile potem do leta 1848. še štiri knjige. (*Pesme v godove in praznike celega leta, 1833.* — *Pesme od farnih pomočnikov ali Patronov v Ljubljanski škofiji, 1839.* — *Pesme od Svetnikov in Svetnic, v Ljubljanski škofiji samo v podružnicah češenih, 1841* in *Mnoge svete pesme, 1848.*) Vsem tem pesmam je dodal imenovani župnik tudi napeve, ki so pa bili postavljeni le dvoglasno. Vsekako je ta veliki trud za povzdigo cerkvenega petja med Slovenci vreden častnega priznanja.¹⁾ Dolgo nisem vedel, da je rajnemu zaslužnemu župniku L. Dolinarju pomagal napeve delati rajni skladatelj Leop. Ferd. Schwerdt, dokler mi ni ta plodoviti in spretni komponist tega sam povedal.²⁾

No, tu in tam so bili gotovo pesniki in pevci, ki so na tihem delali v prosep slovenskega cerkvenega petja, a njihova dela niso prišla med svet. Jednega naj omenjam: V l. 1827. in 1828. je služboval v Železnikih kapelan Matevž Ravnikar, ki je pozneje mnogo pisal z imenom „Poženčan“ za naše slovenske časnike. Zložil je za tukajšnje (v Železnikih) pevstvo več pesmij.³⁾

¹⁾ Rojen je bil Luka Dolinar l. 1794., posvečen pa l. 1818. Da sta rajna L. Dolinar in Greg. Rihar do svoje dōbe največ delala in se trudila za razvoj cerkvenega petja med našim slovenskim narodom, je neovrgljiva resnica. Zato je pa Bog — dejali bi — tudi oba kar drugega za drugim poklical na dobrozaslužno plačilo v sveti raj. Gregor Rihar je namreč umrl dnē 24. malega srpana l. 1863., Luka Dolinar pa jeden mesec za tem, dnē 24. vel. srpana l. 1863. kot vpok. župnik v Spodnjem Tuhinju. V šematizmu za l. 1864. sta med umrlimi duhovniki natisnjena drug za drugim. Čudno naključje!

²⁾ Kakšen rojak je bil rajni Schwerdt, ne vem. Z menoj je govoril vedno le nemški, torej je bil pač Nемеc. Toliko mi je pa znano, da je imel kot skladatelj bogat zaklad dobrih mislij v glavi. Blizu 150 latinskih maš, Tantum ergo itd. je sestavil. Naredil je nalašč za moje potrebe več kratkih latinskih maš, zlasti za božični čas, in nekaj malega še drugih napevov. Na starost je živel v veliki bēdi. Naključje je tako naneslo, da sem l. 1854. dobil slučajno oni list „Laibacherice“ v roke, ki je naznanjal njegovo smrt. Stalo je natisnjeno doslovno: „1854, Oktober, 2. Leopold Schwerdt, Instituts-arrer, alt 84 Jahre, im Versorgungshause Nr. 5, an Altersschwäche.“ Dostavil sem k temu opazko: „Slaven komponist tako umrje!“ — Ako se prav spominjam, sestavil je Schwerdt med drugim tudi ono latinsko mašo, katero so v Šenklavžu peli o zahvalni slavnosti, ko je bilo zidanje kupole srečno dovršeno. Čul sem praviti, da Rihar ni mogel dobiti za to slavnost primerne maše. Schwerdt je zvedel za to zadrego in bajē dejal: „Ako se mi obljudi, da se bo maša ob slavnosti pela, sestavim jo jaz.“ — Zgodilo se je neki res oboje.

³⁾ Koval je Matevž Ravnikar še druge vrste pesmic, vmes tudi napise na grobne križe. Iz otroških let se še spominjam nekega takega napisa na lesenem križu na-

Tako n. pr.:

Novoletna:

Preteklo je leto,
Ne bo ga več spet;
Danes začnemo,
Novega štet! itd.

Za Binkosti:

O sveti Duh!
O sveti Duh:
Ti naše srca razsvetli, itd.

O škofovem prihodu,

(namestu „Ecce sacerdos magnus“):

Pridi mašnik! nov'ga testamta,
Vel'ki apostolski poglavar itd.

V čast farnemu Patronu sv. Antonu Puščavniku:

Glejte, kaj Anton puščavnik
Prestoji težavnega;
On je božji zvest služabnik,
Zanič'vavec časnega itd.¹⁾

L. 1827. je izdal rajni Blaž Potočnik prve bukvice svojih pesmij z naslovom: *Svete pesme za vse velike praznike med letam. Jih je nekaj zložil, nekaj zloženih pridjal Blaž Potočnik.* (Pisane so v metelčici.) Bil je ta gospod takrat stolni kapelan in „Cantor“ (pevec). Nekaterim teh pesem je bil naredil napeve tedanji župnik v Poljanah nad Loko, poznejši dekan ribniški, Janez Traven.²⁾

Tudi latinsko cerkveno petje se je bilo jelo gibati že pred Riharjem. Blaž Potočnik, iskreni prijatelj njegov, je bil tudi v tem nekako njegov predhodnik. Kot bogoslovec (l. 1819.—1822.)

šega pokopališča na grobu deklice, ki je bila umrla v cvetju najlepših let, in katerega je bil sestavil g. kapelan Matevž. Ostal mi je v spominu do današnjega dnē:

Devica sem štela,
Let dvakrat devet,
Pa smrt je hitela
Me v cvetju požet.

Pozdravljen' bodite,
Ki memo greste,
Za mene molite,
Jest prosim za vse.

¹⁾ To pesem je bil pozneje nekaj opilil in predelal tukajšnji rojak, rajni Anton Pintar, župnik Zaliloški, in se nahaja natisnjena v bukvicah: *Svete Pesme, IV. bukvice. Nabral in na svitlo dal Luka Jeran*, str. 136.

²⁾ Rojen je bil l. 1781., posvečen pa l. 1813. Rajni gospod Rihar mi je nekoč sam te napeve imenoval in naštel. Čisto vseh se natanko ne spominjam več, vem pa, da so bile vmes: Adventna: „Vi oblaki ga rosite“; — postna: „Glej o grešnik grehi tvoji“ (menda: „O vi vsi, ki greste po poti“ tudi); — Vnebohod: „Praznik svet se dans obhaja“; — Sv. Trojica: „Prerok silno je zdihval“, in Vsi svetniki: „Oh odprite se nebesa!“

je moral imeti Potočnik tudi nekatere zelo zmožne in spretno tovariše, sam pa je bil prizvrsten sopranist. Imel je skoraj ženski glas. Neki umrli okrajni sodnik mi je pripovedoval, da je ob času slovečega ljubljanskega kongresa, l. 1821. (katerega so se vdeleževali do malega vsi evropski vladarji ali pa njih zastopniki), prišel naš avstrijski cesar Franc nekoč v Šenklavž, ko so ravno bogoslovci — r. Potočnik njim na čelu — prepevali. Vladar jih je osupel

poslušal. Malo dni potem je prišel cesar k tedanjemu škofu Avguštinu Gruberju (poznejšemu nadškofu solnograškemu), omenil med drugim tudi petje v Šenklavžu, in je jako laskavo pohvalil. Škof Avguština je dejal: „Ti pevcji so bili moji bogoslovci“, na kar je cesar odvrnil: „Prevzvišenost! Ako vaši alumni tako znajo peti, moram Vam že častitati.“

A sedaj k Riharju!

(Dalje.)

Ptuj.

(Krajepisno-zgodovinska črtica. — Spisal o. H. Šalamun.)

(Dalje.)

III. Znamenite zgradbe.

Da bomo bolje umevali opisovanje zgradb, predočimo si najprej mesto v obče, njegovo velikost, lego in dele.

Sedanje mesto šteje po novi štetvi s predmestjem vred nad 4000 prebivalcev. Potemtakem pač ni posebno veliko. Zunanje lice mesta nam pa bolje predočujejo slike, nego opisovanje.

Javnih trgov ima mesto osem, med katerimi so najbolj živahni glavni, florijanski in minoritski trg; na teh se prodajajo živež in druge potrebne reči za domače življenje. Ulic štejem osemnajst; niso pa vse lepo ravno izpeljane, marveč kakor je nanesla prilika. Najbolj živahne in ob jednem lepe so: poštna, florijanska, ogrskovratna, cerkvena in gospodska ulica. V teh imenovanih se nahajajo najlepše prodajalnice in zaloge.

Če si hoče ptujec ogledati znamenitosti in izstopi na kolodvoru, naj gre po pešpoti na levo tik železnice: tako pride v varaždinsko ulico v predmestju. Od todi naj se drži omenjenih peterih ulic, da vidi najlepši del mesta in tudi starinske spominike. Nadalje naj gre po gosposki ulici, katera ga vodi na grad, od koder ima lep razgled okrog na Ptujsko polje in po bližnji okolici.

Ozrimo se v mesto samo, katero je na vshodni in severni strani še nekoliko obdano z zidom iz 16. stoletja, in si oglejmo najprej

cerkve.

Na glavnem trgu stoji velika mestna župna cerkev v čast sv. Juriju posvečena. Cerkev stoji na mestu, kjer je bil nekdanj Herkulov tempel.

Tega je l. 313. po Kr. Konstantin Veliki daroval kristijanom za cerkev, katero so pozneje surovi narodi razrušili.

Sedanjo je bajè dal postaviti slovenski knez Privina, gospodar spodnje Panonije. Pa predno je bila cerkev gotova, umrl je pokrajinski škof Oton (836?). Nato se Privina obrne do nadškofa Luitprama, ki je bil od l. 836. nadškof za Adalramom, ter ga prosil, naj bi prišel v Ptuj ter posvetil novopostavljeno cerkev. Nadškof je prošnjo uslišal ter prišel najbrž l. 846. na Slovensko. Na tretjo nedeljo po binkoštih omenjenega leta je z veliko slovesnostjo posvetil cerkev sv. Jurija, katera se je potem rabila za stolnico pokrajinskih škofov. Koncem 12. in v začetku 13. stoletja so jo prenovili in predelali, da se je od prvotne cerkve ohranilo le malo. Sedanja cerkev meri od prednjega oltarja do velikih vrat 52,15 m in na široko od kapele sv. Frančiška do kapele sv. Dizma 17,20 m, s kapelami vred pa 37 m. Pisatelj Sim. Povoden in po njem drugi trdijo, da je bil prvi ustanovitelj sedanje cerkve sv. Jurija l. 785, nadškof Arnon (785—821), nadškof Luitpram (836—859) pa da jo je proti vshodu podaljšal s pomočjo kneza Privine in l. 846. posvetil. Zahodnji del in stranski ladiji bi bili po njegovem mnenju iz leta 1312., kapeli pa iz 18. veka. Toda, ako si natančneje ogledamo stavbo in zlog posameznih delov cerkve, moramo o postanku cerkve soditi vse drugače.

Od Luitpramove cerkve sedaj ni drugega kakor le podzidje, ki nosi tridelno ladijo. Osredje s povišano srednjo ladijo in z nizkima stranskima ladijama s stebri, spojenimi z loki, je izrečno romanskega zloga in ima torej svoj početek v 11. ali 12. veku. Okna sedanje cerkve pri velikem oltarju so v gotskem zlogu, a žal, l. 1816. je dal slikar Peter Schiffer, ki je ves

fesorju v obraz, zlasti ker se po nauku Darwinovem norost podeduje in tedaj v vsaki šoli najmanj polovica dijakov ni pri čisto zdravi pameti. Upam, da ti, dragi prijatelj, si še. Da si jo ohraniva oba, želi odkritosrčno

Tvoj

Ivan.

P. S. V poslednjem pismu sem ti bil obljubil, da ti pošljem pesem Mihičevo, katero sem dobil od njega, ko je odhajal na Dunaj študirat profesuro. Evo je!

Mladost, za mano si!

Ah, mlade ure, mladi dnovi,
Kam zginjate mi spred oči,
Ko širnega morjá valovi,
Kdar divji jih vihar podí?
Kam zginjate mi spred oči,
Ko jutranjih meglá kupovi,
Kdar solnce žarko jih topí?
Izginjate! — ne vem jaz, kam —
Samo to vem, samo to znam,
Da nikdar vas nazaj ne bo!
Trdó je pač, trdó,
Ko vzeti mi od vas slovó,
Oh, ni drugače!
Tu, náte, segam vam v rokó,
Čprav srce mi jedno plače,
Čprav mi rosno je okó!
Ah, dnevi mladi, ure mlade!
Če se razstati je
S prijatlom, — težko je!
Vendár srce mi ni brez nade,
Da pride dan še — srečni dan,
Ko dragi mi, nazaj poslan,
Zaneti spet ljubezni žar!
A vi, mladosti dnevi mili,
Oh, vi ne boste se vrnili
Nikdár, nikdár!
Oh, ljuto meni!
Za mano ste na vek zgubljeni!
Zastonj se trese glas proseč,
Zastonj okó se mi solzí:
Je ni po vas, oh! nade več.

Kako srce me zdaj bolí! —
Ko še po vašej sem livadí
Sprehajal se, o dnovi mladi,
Mi svet je bil še nepoznan,
In nepoznana njega stran
Hudobna, z zlobo zasejana.
Resnica ni bilà mi znana,
Da svet se v zlo in dobro loči,
Da tuli v njem vojská vihár.
Duh mi še nepoznavajoči
Ustavljaj se ob vsako tvár,
Pod skušnje palico trpel
Skelečo nisem še;
Zato se svet mi več je zdel,
Kot je.
Mlad se mi zdel je, bel in jasen,
Prost in prostran in krasen;
Ko videl solnce sem sijati
Iznad gorá v zeleni svet,
Sem mislil, da na onej plati
Za njim je drug obók razpet,
Da drugo ž njega solnce sije,
Ki lepše, milše žarke lije,
In da trakovi solnčni sami
Zasijo jutri nad gorami
Bolj jasno in bolj milo. —
Zato pa krasno se svetilo
Mi solnce je.
A zdaj, ko prazna je
Do dnà, o skušnja, tvoja kupa,
Ki v srcu sladkost upa
Zastonj si mi budila,
Ki si od daleč sladka vsa,
Milobna vsa, od blizu pa
Takó grenko me okanila,
Zdaj vem, da solnca žar
Ne vé drugače se bliščati,
Kot se bliščí — nikdár,
Ne dnes in ne nobene krati.
Zato mi solnca žarki zlati
Ne sijo več lepó
Niti lepó, niti zlató —
In dvakrat hujšo bol trpim,
Mladost, o moj presladki raj,
Ko se s teboj razstajam zdaj,
Saj te na vek, na vek zgubim!

Ob stoletnici Riharjevega rojstva.

(Spisal J. Levičnik.)

(Dalje.)

Dober kristijan pričinja dan in delo navadno z molitvijo angelskega češčenja; jednako tudi pokojni Rihar. Ko je bil še dijak, — kakor mi je sam pravil — učil se je nekega jutra na vse zgodaj šolske lekcije zunaj mesta na

polju. Tedaj šine Riharju v glavo dobra misel, priredi si papir in svinčnik ter sestavi napev pesmi Marijinega oznanjenja:

Bod' Marija počeščena,
Pravi angel k nji poslan.

Bil je to menda prvi plod njegove pevske nadarjenosti. Temu so sledili zdajci drugi, in kmalu so začele izhajati *Potočnik-Riharjeve pesmi*, sestavljene čvetero-glasno, česar pred Riharjem ni delal noben slovenski skladatelj. Da je potemtakem z Riharjem prišla nova dōba v našem cerkvenem petju, in da se slavni pokojnik z vso pravico smē imenovati njen proditelj, tega pač nihče ne taji. A ne le zboljšanje cerkvenega slovenskega petja mu je bilo mari, skoro še v obilnejši meri mu je bilo latinsko cerkveno obredno petje pri srcu. Tega se je bil takoj l. 1826. v prvem letu bogoslovja poprijel z najsijajnejšim uspehom. To leto so namreč prvič peli v stolnici lamentacije, katere je čveteroglasno postavil Rihar sam. Svoje tovariše bogoslovce je bil za to prav dobro izuril. Po mestu o tem seveda še ni bilo nič znanega, torej na veliko sredo ni prišlo ljudij čez navado k popoldanskim molitvam. Pa — kolikor jih je prišlo — strmeli so o krasoti petja, in raznesli so po Ljubljani novico o tem naglo kakor blisek. V veliki četrtek pa, kolikpa prememba! Ljudij se je kar trlo po stolnici, a to ne le preprostega občinstva, ampak dovažale so ekipaže poslušalce najvišjih stanov v cerkev, kakor se je jednako godilo le o največjih cesarskih slavnostih. Kaj pa da! Ljubljana je bila takrat dokaj imenitnejše mesto nego sedaj. Svoj stan je imel v njej „governér“ čez Kranjsko in Koroško z naslovom stare „Ilirije“, svetovalci njegovi so bili že jako imenitni gospodje (jeden izmed njih je bil tudi grof Hohenwart, oče sedanjega slovečega državnika istega imena, ki je, kakor znano, rodom Ljubljančan ter veleposestnik na Notranjskem), kar je mestu dajalo velik ugled, pa tudi odlične, imovite in zraven tega visoko izobražene stanovnike. In to zanimanje za petje velikega tedna ni prenehalo, dokler je Rihar živel; pač pa so si prizadevali posnemati ga tudi po deželi, kjer je bilo količkaj pevskih močij. In to je bilo v mnogih krajih.¹⁾ Nadalje omenjam

¹⁾ Škoda je, da Rihar ni dal poleg svojih drugih latinskih skladb natisniti tudi psalmov velikega tedna. Vem, da so le redki izmed starejših duhovnikov, ki jih imajo morda še v čveteroglasni sestavi. Prav v srce me veseli in javno rečem: Hvala Bogu, da sem si jih pridobil iz literarne zapuščine leta 1864. v Železnikih umrlega semeniškega duhovnika č. gosp. Matevža Lotriča. Naslov jim je: *Toni Psalmorum Solemniorum*. — Tudi *Officium defunctorum* po Riharju uravnani, imam v lasti, in kadar pride do ponatiska Riharjevih skladb, tedaj bom rad postregel. Da se bodo Riharjeve kompozicije drugič tiskale, to se mi zdí gotovo. Valvasorja so vnovič izdali čez 200 let; Riharja, ménim, da bodo preje. — To-le mi je pa tudi šlo že mnogokrat po mislih: Kdo vé, ali je imel kdo toliko „zrajtála“, da je vložil Riharjeve skladbe v deželni muzej? Gallusove sloveče kompozicije so bile menda le na ta način otete pogina in ohranjene potomstvu. — Pis.

skladbe druge vrste, *Himne v praznik presvete Rešnjega Telesa*, ki so bile po drugi strani znamenite in lepe. Tudi le-te so se razširile s časom po deželi. Drug tak napev, po Riharju čveteroglasno postavljen, je bil spev: *Gloria laus* za cvetno nedeljo. L. 1842. sem ga slišal v stolnici. Skozi mozeg in kost je prešinjalo človeka, ko je slišal take napeve.

Dokler ni Rihar dal po tisku na svetlo slovenskih skladb, izkušali so mladi učiteljski pripravniki pridobiti si jih po zvijači. Skrivaj so zahajali na Šenklavški kor in ondi prepisovali shranjene napeve. Meni samemu so to pravili poznejši učitelji. Da bi ustregel obćnim željam, izdal je na mnogo prigovarjanje okoli l. 1844. I. zvezek svojih napevov z naslovom: *Viže za svete pesmi perve bukvice od Blaža Potočnika, čveteroglasno postavljene od Gregorja Riharja*.

Med te napeve (78 jih je) uvrstil je tudi nekatere tedanjega ribniškega dekana Janeza Travna, kakor sem že omenjal, in jih postavil čveteroglasno. Ko je l. 1843. izdal Blaž Potočnik, župnik v Št. Vidu nad Ljubljano, svojih pesem druge bukvice, sledili so jim tudi napevi okoli¹⁾ leta 1845. z naslovom: *Viže za svete pesmi druge bukvice od Bl. Potočnika, čveteroglasno postavljene od Gr. Riharja*.

Ta (II.) zvezek obsega prav za prav 68 napevov; med temi ima slovesna sv. maša *Bog pred Tvojim Veličastvam* sama zase deset odstavkov (posameznih napevov), *Černa maša (Requiem) I.* šest odstavkov, in *Černa maša II.* ravno toliko. Mislim, da II. zvezek obsega že same Riharjeve skladbe. Ker so se občinstvu vedno bolj priljubljale, izdajal je potem slavni pokojnik skladbe kar drugo za drugo. Le po večjem hočem vse to navēsti, da se vidi po jedni strani plodovitost in bogastvo Riharjeve pevske nadarjenosti, po drugi pa marljivost njegova.

III. zvezek ima naslov: *Napevi za svete pesmi iz Slave Marije od Blaža Potočnika, čveteroglasno postavljene od Gr. Riharja*. Obsega 13 Marijnih napevov.

IV. zvezku napis slove: *Napevi svetih pesem od Sv. Obhajila in Matere Božje, čveteroglasno postavil Gregor Rihar*. Ta obsega deset napevov, pa sta dva sestavno in razstavno postavljena.

V. zvezek ima napis: *Napevi svetih pesem od Matere Božje in sv. Obhajila, čveteroglasno postavil Gregor Rihar*. V tem zvezku je 18 napevov, in je že drugič natisnjen.

¹⁾ Letnic natiska nima nobeden teh dveh napevskih zvezkov.

VI. zvezku je naslov: *Napevi svetih pesem od Matere Božje, četeroglasno postavil Gregor Rihar*. V njem je 12 Marijinih napevov.

VII. zvezka naslov je: *Napevi svetih pesem Matere Božje, četeroglasno postavil Gregor Rihar*. V tem zvezku je 16 napevov za šmarčni mesec majnik. Besede vseh teh pesem so preložene iz nemščine po knjigi: „Die Maiandacht von J. A. Kaltner v. J. 1856“, tedaj rabljive tudi v cerkvah, kjer se nemški poje.

VIII. zvezek obsega z naslovom: *Maša, sestavno in razstavno četeroglasno postavil Gregor Rihar*. Kyrie, Gloria, Graduale, Credo, Offertorium, Sanctus, Benedictus, Agnus in Konec. Dodan je še napev na: „Pred Bogam“ in „O kropljenju med letam“ (Asperges).

IX. zvezku je naslov: *Maše sestavno in razstavno četeroglasno postavil Gregor Rihar* ter obsega osem napevov na „Pred Bogam“, jeden adventni, dva božična, jeden obhajilni in jeden napev „pri blagoslovu“.

X. zvezek, izdan menda že po Riharjevi smrti, slove: *Velika Maša, četeroglasno sestavno in razstavno postavil Gr. Rihar, bivši organist in zakristan v Ljubljanski stolnici. Založnica Jera Rihar*. Obseg: Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus, Benedictus in Dona. (Pridejana je Marijina pesem: *Morska zvezda* Gr. Riharja mlajšega.)

XI. zvezek ima naslov: *Thesaurus* ter obsega 21 himen in slavospevov o presv. Rešnjem Telesu. Besede so latinske; ker je pa menda do malega že vse č. gospod Janez Bilc poslovenil, pojó se tudi lahko v domačem jeziku.

XII. Poleg teh navedenih zvezkov je izdal rajni slavni skladatelj še 24 posamnih pôl svetih pesem, med katerimi je: dvainšestdeset o *Materi Božji*; tri o *svetem Obhajilu*; štiri za *sveti Večer*; šest o *Svetnikih in Svetnicah*; jedna *Ožir v nebo*; dve *Molitev*; jedna *Gospodov dan*; jedna *Zaupanje v Boga*; jedna *Svečnica*; jedna *Kje je kristjana pravi dom*; in jedna *Angelj varh*.

XIII. Jednako je na sedmih posameznih pôlah natisnjenih 13 *Tantum ergo*.

Da je slavni pokojnik skrbel tudi za posušeno svétno petje, pričata nam:

XIV. zvezek z naslovom: *Venec četeroglasnih pesem. Zložil in izdal Gregor Rihar*, ki obsega 17 napevov; in

XV. zvezek, ki ima naslov: *Narodni napevi za trojespev, četerospev in glasovir postavil Gregor Rihar* ter obsega 15 napevov.

Vseh tiskanih Riharjevih napevov je okoli 350; okoli dvesto pa so baje našli po njegovi

smrti še nenatisnjenih, kar pač kaže, kako plovite in bogate so bile njegove pevske ideje. Kar jih je rajnik objavil, razvrstiti se dadó v pesmi: mašne, obhajilne, Marijine in za razne praznike, sploh: za vse cerkveno leto. Vse pa, bodisi cerkvene ali svetovne, so obudile občudovanje povsodi, kjerkoli so zadonele. Kako se je poveličevala božja čast po naših cerkvah, po božjih potih ter o raznih prilikah z Riharjevimi pesmimi, vse to je zavednim in pobožnim Slovencem dobro znano. Neki župnik mi je zatrjeval: „Včasih smo se praznikov veselili že zaradi lepih pesmij v cerkvi.“ — Navêdem naj pa vendar še kak drug dokaz za svoje besede. Ko je bil nadarjeni in spretni pevec r. gospod A. T. bogoslovec v Gorici, navadil je bil nekatere svoje kolege-bogoslovce Riharjeve himne iz „Thesaurus-a“. Ko so jih na praznik svetega Rešnjega Telesa pri procesiji zapeli, kar do takrat menda v Gorici ni bila navada, bila je zbrana množica zaradi nenavadnega, zraven pa izbornega petja kar iznenajena. Da, celó v Rimu je znana Riharjeva pesem sv. Neže: *Pustite me nevesto* vzbudila burno pohvalo. Ko so leta 1888. naši slovenski romarji obiskali večno mesto, prišlo jih je nekega dné več tudi v cerkev sv. Neže „extra muros“. Naključje je nanoslo, da je tam kakor bolj na tihem in osamljenem kraju ravno imel cvet rimske aristokracije pevska vajo za neko produkcijo. Prihod romarjev je zbrano pevstvo sicer nekoliko iznenadil; vendar so se kmalu tako osrčili, da so izrazili željo, naj romarji zapojó katero pesem iz svoje dežele in v materinem jeziku. Našim romarjem se je zdelo v cerkvi sv. Neže najprimernejše zapeti njej v čast prej omenjeno Riharjevo pesem, ki je že po melodiji prijetna. Naključje je bilo še nanoslo, da so bile med romaricami one ljubljanske krakovske pevke, ki so bile, sicer preprosta dekleta, vendar gledé na izurjenost na dobrem glasu; srečen slučaj je dalje še nanesel, da sta bila med temi romarji sloveči tenorist g. L. Z. in ne manj sloveči basist g. M. A. Lepa pesem sama na sebi, zraven pa še izorno zapeta, je kar magično vplivala na zbrano imenitno rimsko pevstvo, tako, da so jim kar v cerkvi navdušeno jeli ploskati. To je bilo pač lepo priznanje Riharjevi pesmi. — Neki drug razsoden gospod mi je pravil, da je bil na Dunaju nekoč pri znamenitem koncertu, kjer so zapeli vmes tudi Riharjevo skladbo *Savica*. Neki navzoči Rus je bil ob lepoti te pesmi tako navdušen, da ni hotel prenehati od burnega odobravanja. „Slava Rihar! živio Rihar!“ klical je kar na ves glas. — Dalje vemo o jako spretnem sedanjem organistu, da je bil v službovanju v večjem mestu slovenske Štajerske zaradi tega

posebno priljubljen, ker je — četudi sam skladatelj — pogosto rabil v cerkvi Riharjeve skladbe. — Tudi moja malenkost so svoječasnno naprosili, da sem pošiljal Riharjeve muzikalije na Hrvaško in Koroško, kjer so jih želeli imeti in prepevati.

Da bi Riharjeve skladbe tehnično presojevali in ocenjevali, ni namen našega spisa.

Ne pripisujem si tudi potrebne vednosti za to. Kdor ima veselje in zmožnost, zraven pa tudi pošteno voljo, lahko to sam stori, saj so skladbe zapisane, in prav je, da so ostale zapisane. Tega pač Riharju ne more nihče odreči, da je zlasti tretji glas (tenor) umel tako umetno in prijetno staviti, da je ob mnogih pesmih človek res kar iz sebe, ko jih sliši. (Konec.)

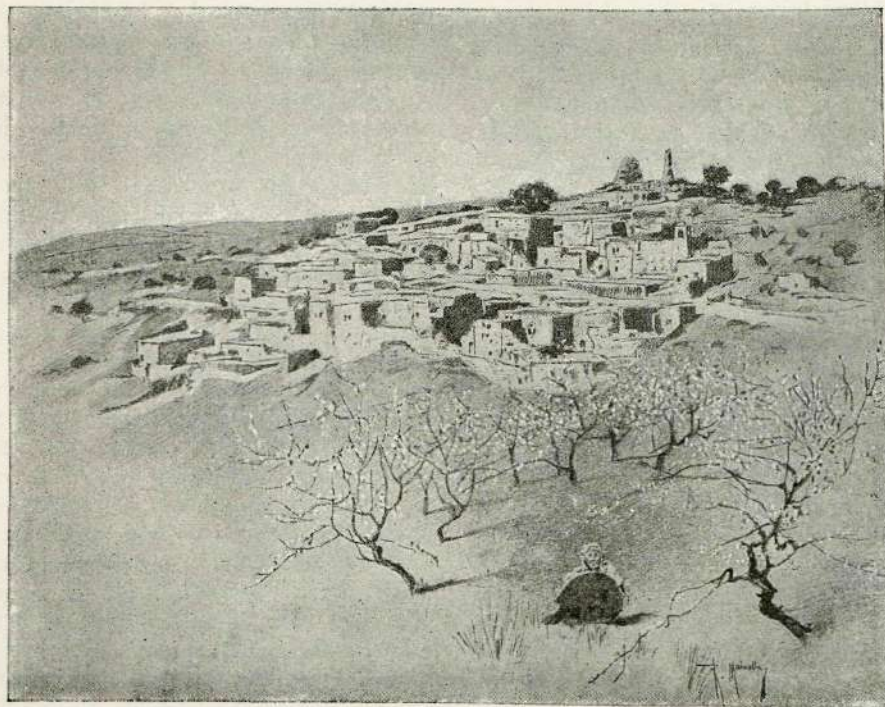
K Jordanu in Mrtvemu morju.

(Spisal dr. Fr. Sedej.)

(Dalje.)

Za kake pičle tričetrt ure dospem v Betanijo, ki dandanes slove pri Muhamedancih el-Azarije t. j. pokvarjeno iz latinskega La-

zarium. Da sta res nekdam tu stala grob Lazarjev in blizu njega vas Betanija, ni treba dvomiti. Oddaljenost današnje Betanije od Jeruzalema

Betanija.

se vjema s 15 stadiji t. j. 45 minut, katere omenja sv. Ivan evangelist (XI, 18). Ugovor, da v današnji Betaniji ni mogel biti grob Lazarjev, ker Judje niso smeli v vasi ali v mestu pokopavati mrtvih, odbije se lahko, ako pomnimo, da je bila nekdanja Betanija malo dalje od Lazarjevega groba in sicer bolj proti Oljski gori. Todi je namreč šla stara pot v Jeruzalem, ki se še danes rabi in po kateri je najbrže hodil tudi Kristus.

Današnja Betanija (el-Azarije) se vzdiguje stopinjasto ob južnem rebbru Oljske gore v nekem kotu tik današnje ceste; iz kota se odpira pogled v spodnjo dolinico. Okoli vasi, posebno pa v dolinici, rastejo oljke, figova drevesa, mandelji in na polju nekaj žita. Kraj je prijazen, miren, idiličen. Sedaj sem razumel, zakaj je Kristus rad semkaj zahajal oddahnit se sredi prijazne mu družine Lazarjeve in iskal

Ti poješ ob meni, kot pel si ob časi,
Ko v Láhinjo nama pogled je strmel;
Na njenem pobrežju so slavčevi glasi
Zveneli, ko solnčni je žarek zašel.

Ti poješ ob meni, kot pel si za dôbe,
Ko gledala cerkev sred belih sva hiš,
Ob hramu cerkvenem ovenčane grôbe,
Na grobih ovenčanih kamen in križ.

Ti pel si, jaz s tabo mladosten sem peval,
Kar vselej mi vèlel nemirni je duh;
In kakor jaz tvojega nisem umeval,
Ni mojega petja umeval tvoj sluh.

A naj mladoletje sijalo je z neba,
Naj ljuto vršal je jesenski vihár,
Naj cvetje morila je strupna ozeba —
Vir pesmij ni nama usahnil nikdár.

In pela še bodeva v glasu nekdanjem,
Še pela, da v smrti zajameva mir.
Ne v lepi prirodi, ne v svetu zunanjem,
V najnótranjih prsih kipí nama vir.

Anton Medved.

Ob stoletnici Riharjevega rojstva.

(Spisal J. Levičnik.)

(Konec.)

Sedaj pa še kaj drugega! V koliki meri se dandanes po slovenskih cerkvah še pojó Riharjeve skladbe, pač ne morem določno povedati. A trditi menda smem, da se Riharjeve skladbe preveč zanemarjajo in da se s tem zaslužnemu možu dela krivica. Nemški skladatelj Jan. Mih. Haydn je svoj mašni napev „Pred stolom Tvoje milosti“ sestavil pred več nego sto leti. Dunajčani n. pr. imajo toliko spoštovanja in vneme do te skladbe, da omenjeno pesem malone vsak dan slišiš v dunajskih cerkvah. Oglejmo si pa Riharjev mašni napev: „Bog, pred Tvojim veličastvom“, in izrecimo po vesti in pravici: Katera maša je lepša? Ako Riharjeva ni lepša, slabejša pa gotovo tudi ni. In vendar je bajé na moč potisnjena v kót. Žalostno! Kar pa se godi s cerkvenimi pesmami Riharjevimi, godi se še v večji meri z njegovimi svetnimi skladbami. Že več let zasledujem po časnikih, kaj se bo pelo pri raznih koncertih; marsikaterega skladatelja duševni plod sem našel postavljen na „dnevni red“: jedino le Riharja prezira vse. Ali bi ne bilo prav, da bi se bila letos ob stoletnici Riharjevi spomnila domačega skladatelja naša sicer tako vrla „Glasbena Matica“? Njegova napeva *Savici* in *Peričnik* bi pač niti doma niti drugodi ne delala Slovencem sramote.

Ako primerjamo sedanje skladbe z Riharjevimi: ali so res toliko boljše, da smemo zaradi njih pozabiti Riharja? Ali je res ta ali oni izmed današnjih slavljencev presešel Riharja? — No, o tem dovolj! Upamo trdno, da pride čas, ko bodo njegove skladbe med našim narodom zopet oživele ter zadobile vnovič spodobno veljavo.

Ako si ogledamo Riharja še po drugih stranéh, vidimo ga povsodi moža na pravem mestu. Ako so kje potrebovali dobrega svéta za napravo novih orgel ali njih popravo, ali če so si kje želeli omisliti nove zvonove, obrnili so se k Riharju za dober svét. Pa ne le z dobrim svétom je stal v takih potrebah rad na strani, ampak posegel je vmes tudi rad z lastno roko. Orgle šenklavške cerkve je po večjem le on sam uglaševal. Da, — polotil se je celó poprave in pa uglaševanja zvonov. V Polhovem Gradcu so bili napravili velike nove zvonove. Kajpada je Rihar želel za svoj rojstveni kraj kaj izvrstnega. A liv se v harmoniji ni bil popolnoma posrečil, kar je Rihar potem s piljenjem izpopolnil, kolikor se je pač dalo.

Ptuji pevcí in godbeni umetniki so se radi oglašali pri Riharju, kadar so prišli v Ljubljano. Jedenkrat n. pr. se je izkazoval vpríčo njega neki umetnik na novem, po njem izumljenem muzičnem orodju; drugikrat pa so koncertovali pred njim neki tirolski pevcí. — Tudi drugim ptujim gospodom, čeravno ne vselej duhovnikom, je bilo Riharjevo stanovanje rado odprto. Zlasti jednega dogodka ne smem prezreti. Za časa, ko je bil pok. provikarja dr. Ig. Knoblarja srednje-afrikanski misijon na vrhuncu svoje slave, je bila vkljub očividne gotovosti, da ondotno podnebje nikakor ne ugaja Evropcem in osobito ljudem naših krajev, vendar vnema za taistega in njegovo vdeležbo med našim narodom prav zeló velika. Leta se sicer ne spominjam več natančno, kdaj se je odpravljala večja ekspedicija naših rojakov in tudi nekaj Tirolcev v notranjo Afriko, toliko pa vem, da se je pred odhodom iz Ljubljane zbrala

vsu pri Riharju. Med tem, ko se je v sprednjih dveh sobah odhajajočim nekoliko postreglo, prišlo je pevstvo šenklaškega kora skrivaj skozi stranska vrata v zadnjo sobo, ter čisto nepričakovano zapelo ganljivo-milo odhodnico:

Z Bogom! vi rojaki blagi!
 Z Bogom! bratje nam predragi!
 Čez morje široko,
 Nezmerno globoko
 Ponesejo vas valovi
 In Egipčovski bregovi
 Vas bodo sprejeli!
 Oj z Bogom preljubi!¹⁾

Ta pesem je bila skovana kar v hitrici, kar pri rajnem Riharju ni bilo nič nenavadnega. Nekaj jednakega je zvršil pokojnik jedenkrat tudi na Dobrovi, in sicer v jutro nove maše rajnega Martina Tomca, poznejšega suhorskega župnika. V jedni sobi je on komponiral napev, v drugi sobi pa je sestavljal rajni Andrej Praprotnik na to melodijo besede (tekst), kar se je potem oboje pelo v cerkvi pri novi maši.

Rihar je imel v življenju veliko prijateljev. Ako začenjamo ž njegovim višjim pastirjem, slavnim škofom Antonom Alojzijem Wolfom (kateremu je bil Rihar tudi izpovednik), dobimo jih med vsemi duhovskimi in posvetnimi vrstami cele Slovenije. Brez števila je bilo onih, ki so Riharja spoštovali in ljubili. Škofu Antonu Alojziju so bile Riharjeve skladbe na moč priljubljene. Ko je n. pr. posvečeval na novo ustanovljeni župni cerkvi na Metliškem: v Suhorju in Dragatušu²⁾ in predelano na Radovici, vozil se je vse dni za njim izboren kvartet, da je s prepevanjem Riharjevih prelepih kompozicij poveličeval te redke cerkvene slavnosti.

Milosrčnost Riharjeva do ubožcev je bila sploh znana. Rad je podpiral z milodari uboge siromake; skoro bi smeli reči, da je svoje služke sproti izdajal. Še bolj usmiljen je bil do dušnih siromakov, grešnikov, katerim je v izpovednici z neumornim in neutrudnim izpovedovanjem lajšal dušno bēdo. Posebno rad je bil v pomoč bolnikom.

¹⁾ Ves tekst, osmero odstavkov, — menim, duševni plod rajnega gosp. Janeza Volčiča — je z napevom vred natisnjen v zvezku Riharjevih skladb: *Venec čveteroglasnih pesem* na zednji strani. Napevu se je poznejši čas podtaknila pesem: *Zadnji majnikov dan*:

Z Bogom! dan's Marija pravi,
 Z Bogom! ljubo Vas pozdravi

in je natisnjena v Jeranovi zbirki: *Svete Pesmi, četerde bukvice*, str. 156. — Pis.

²⁾ V obeh krajih so bile po načrtih tedanjega slovečega metliškega dekana g. Vinc. Vovka čisto na novo postavljene: cerkvi, župnišči in šoli; v Radovici so predelali podružno cerkev v župno, prizidali pa na stroške škofove novo župnišče in menda tudi šolo.

Zopet druga lepa čednost Riharjeva je bila velika gorečnost v češčenju Marije. Živ dokaz so nam v to mnoge prelepe pesmi, ki jih je zložil njej v čast. Marijine božje poti je rad obiskoval. Na Dobrovo, na Šmarno goro in drugam je jemal s seboj celó svoje pevstvo, da je s tem poveličeval Marijino čast. — S kratka: Rihar je bil velik glasbenik, a bil je tudi kreposten kristijan in goreč duhovnik.

Rihar je bil čvrste in trdne narave. Človek bi bil sodil, da doživi visoko starost. A ni bilo tako. 61 let star je jel bolehati. Izprva mu je začel nagajati protin pri prstih na rokah, kar je organistom vsekako neprijetna stvar. Rihar je bil ob tem še vedno orglam kos, vendar bi se bil rad iznebil te neprijetnosti. Iskal je pomoči v raznih kopališčih. V prvi polovici meseca kimovca l. 1857. sem ga našel v Laškem Trgu na Spodnjem Štajerskem. Iskal je zdravja tudi še drugodi, a žal, ni ga našel. Bržkone je jel protin vplivati tudi na notranji organizem; pešal je od dné do dné. Vendar se je silil še vedno v svoja dela in opravila, dasi s težavo. L. 1862. je šel še vesel v Dobovec pod dolenskim Kumom, da bi poskusil ondotne zvonove. Pa, — vrnil se je bolan domov in odslej je čim dalje bolj hiral. L. 1863. v postnem času je naraščala bolezen z vsakim dnem. Veliki teden je vodil še cerkveno petje, tudi orglal še velikonočne praznike, a potem je legel na bolniško postelj. Za smrt ga je pripravljaj rajni gosp. Köstl, tedanji župnik šentjakopski, stregel pa mu je v smrtni bolezni jedini še takrat živeči brat Anton. Še v dan pred smrtjo je izrekel želje, da bi še rad delal Mariji v čast, rekoč: „Še nisem dosti delal; ako mi ljubi Bog podeli zdravje, še bom delal v čast Marijino.“ Naslednji dan, v petek dné 24. malega srpana, proti 6 uri na večer je izdihnil v navzočnosti tedanjega stolnega kapelana in sedanjega lazarista gospoda Karola Heidricha svojo blago dušo v roke Stvarnikove. Pogreb se je vršil v nedeljo, dné 26. malega srpana, proti večeru. Predno so truplo položili v krsto, poklicali so fotografa, posadili pokojnika jako prikladno k njegovemu glasovirju, dali mu v jedno roko himne, v drugo ubiralne vilice, in v tej poziciji ga je fotograf dobro vpodobil. O pogrebu pišejo „Drobtinice“ l. 1888., str. 116.: „Mrliča so nesli gimnazijski dijaki. Spremljala ga je k sv. Krištofu nebrojna množica iz vseh stanov, gotovo nad tisoč; zadnjo čast so mu skazali med drugimi tudi narodni prvaki, tedanji župnik stolne cerkve Jožef Zupan, mnogi korarji in duhovniki iz mesta in z dežele. Pri pogrebu so peli bogoslovci same Riharjeve pesmi. Zasula se je zemlja nad truplom za-

služnega „mojstra pevcev“, marsikatera solza je kanila na gomilo umetnikovo.“

Sožalne spise so donášali vsi slovenski časniki o prezgodnji izgubi tako izbornega skladatelja. Posebno lepo ga je počastil rajni šolski voditelj Andrej Praprotnik s to-le pesmico:

*Solžice pri pogrebu preč. duhovnika gospoda
Greg. Riharja*

*zakristana in orgljanja v ljubljanski stolni cerkvi in
slavnožnanega slovenskega skladatelja.*

Tamni oblaki nebo so pokrili,
Sape večerne drevesca vijó,
Glasi z zvonikov bučijo nam mili, —
Častno mrliča pogrebci nesó. —

Tebe tak' tudi, oj mojster preslavni,
Kladvo mrtvaško zabilo je v les.
Tvoji zdaj prsti, pred čuda stvarjavni,
So zakovani v nemilo nam vez.

Kaj je zakladov za Tabo ostalo!
Mnogo Si zlatih nam strunic navil:
Cerkev, domovje olepšal Si zalo,
Rajskih Si dokaj čutil nam rodil!

Sladko počivaj zdaj v tihi gomili,
Naše solze jo obilno rosé!
Slavni spominek napevi vsadili
Tebi so — krasno bo tvoje ime!

Žalovala pa po rajnem Riharju ni le Ljubljana, ampak — smemo reči — ves razumni slovenski rod. Skoro po vseh župnijah mu je zvonilo, v mnogih cerkvah so opravili za njim tudi cerkveno-mrtvaške molitve in črne sv. maše. To je bil pač očiten dokaz splošne narodove žalosti po svojem ljubljencu.

Ta čast gre našemu narodu, da zaslužnih mož ne pušča rad brez grobnih spominikov. Sestavil se je kmalu po Riharjevi smrti odbor, ki je vzel to zadevo v roke, ter nabiral denarne doneske. Kmalu se je nabral v to potrební denar. Kameniti spominik je izdelal iz kraškega marmorja v bizantinskem zlogu kamenosek Ignacij Toman. Pod vrhom je uravnan pozlačeni kelih v znamenje, da je bil pokojnik mašnik; pri dnu pa je ovenčana zlata lira z notami njegove prelepe pesmi: „Non, non morietur in aeternum“. Slovenski grobni napis, katerega je sestavil, če se prav spominjam, rajni monsignor Luka Jeran, se glasi:

Gregor Rihar,

*mašnik, zakristan in organist v ljubljanski stolni
cerkvi, prvi slovenski pevoslavnik.*

*Rojen v Polhovem Gradcu 1. sušca 1796, mašnik
posvečen 29. vel. srpana 1829, umrl v Ljubljani
24. malega srpana 1863.*

Vikšal z glasi Božjo čast si, pel Marijo,
Si preslavlil sebe, narod svoj,
Pevoskladi Tvoji v daljni svet slavijo
Neugasljiv spomin ostane Tvoj!

Postavili spoštovalci.

Spominik so slovesno blagoslovili dné 3. listopada l. 1864. Taisto jutro ob 9. uri je služil tedanji stolni prošt Ant. Kos pri sv. Krištofu slovesno črno mašo, pri kateri je bilo veliko občinstva iz Ljubljane in z dežele, da bi še jedenkrat počastilo pokojnika. Po končani maši so opravili predpisane cerkvene molitve. Ko se je poslednjič odpela še pesem: „Ego sum resurrectio“, zapustili smo sicer gomilo in pokopališče, spomin na Riharja pa je ostal neizbrisljiv v srcih vsem nam onim, ki smo poznali njega in njegove vekovite skladbe.

Ptuj.

(Krajepisno-zgodovinska črtica. — Spisal o. H. Šalamun.)

(Dalje.)

Zraven solnograških nadškofov imenujejo se še drugi dobrotniki tega samostana, tako: Matilda, soproga Friderika Ptujkega, Bernard in Ulrik, gospodje Ptujski, Bartolomej Pottendorfski, Otto in Wulfing Stubenberški in drugi. Prvi dominikani so prišli iz Brez (Friesach) na Koroškem pod priporjem, imenom Otto (Gramatika); njihova cerkev je bila ob jednom določena za poslednje počivališče plemenitih gospodov Ptujskih.

Ves čas svojega obstanka je ta konvent jako čislala duhovna in posvetna gospôda.

Nekateri redovniki tega samostana so sloveli kot svetniki in so tudi v svetosti v Ptujju umrli. Henrik, dominikan ptujski in brat vojvode Filipa koroškega, je bil izvoljen škofom kiemskim (von Chiemsee) l. 1252. Celó papež Janez XXII. se je potegoval za samostan leta 1324. v neki hudi pravdi, katero so imeli dominikani z višjim dijakonom Rudolfom „de Soin“ ter je krškemu škofu Henriku III. ukazal, naj posreduje v tej stvari.